

De telefoon in de commandopost ratelt. Er komen op dat moment vliegtuigen uit het westen en het zuiden. "Ik zie ze wel, maar ik hoor ze niet," meldt de uitkijk bij de vier luchtdoelmitrailleurs bovenop het plateau. De officier in het vuurleidingcentrum vraagt of de vliegtuigen te herkennen zijn als vriend of vijand. "Nee, er zijn geen tekens op de vliegtuigen" is het antwoord. De officier peinst "uit het zuiden zouden alleen vrienden kunnen komen dus hou het maar even in de gaten". Korte tijd later laat de leidinggevende onderofficier bij de luchtdoelmitrailleurs op eigen initiatief het vuur openen op de negen neerduikende zweefvliegtuigen. Dit zijn de eerste seconden van het gevecht om het fort van Eben-Emael. Een fort dat op 10 mei 1940 in achttien minuten is uitgeschakeld door een Duitse luchtlandingseenheid met zweefvliegtuigen en het gebruik van holle ladingen. Alleen de verdediging rondom het fort is nog intact.

Net over de grens bij Maastricht ligt het Belgische dorpje Eben-Emael. In 1932 gaf de Belgische regering de opdracht om nabij dit dorpje een fort te bouwen ter bescherming van het zogenaamde 'gat van Visé' (een opening waar de Duitsers in augustus 1944 ongehinderd België konden binnentrekken) en de Albertkanaalbruggen. Het fort werd gebouwd van 1932 tot en met 1935. Tot 1939 was men bezig met het installeren van de bewapening. Fort Eben-Emael werd beschouwd als het neusje van de zalm onder de forten en was 'onneembaar'. Dit artilleriefort was het meest noordelijke fort van de buitenste cirkel om Luik. Luik was het hoofdkwartier voor de verdediging in het oosten van België. Het uiterste bereik van de artillerie van Eben-Emael was zeventien kilometer. Voor Nederland betekende dit dat een groot deel van Zuid-Limburg onder vuur van dit fort zou komen te liggen bij een Duitse aanval. Het voor Nederland binnen bereik liggen, zal destijds zeker politieke aandacht hebben gehad. Bekend is dat er schriftelijk contact hierover is geweest tussen Koningin Wilhelmina en de Belgische Koning Leopold III in verband met onze neutraliteit in een eventueel conflict.

Op 9 februari 2006 is het 1e peloton van de 23e Infanteriecompagnie op werkbezoek geweest bij dit fort en heeft een geleide rondleiding gehad door het fort. Gedurende deze rondleiding heeft het peloton een deel van het fort gezien en van een groot deel van de historie van het fort kennis genomen. Bij de rondleiding hoort een rondgang door de binnenzijde en aan de buitenzijde van het fort, waarbij nader ingegaan wordt op enkele belangrijke punten van het fort. Bij de rondgang aan de buitenzijde van het fort wordt direct duidelijk dat het fort strategisch goed ligt. Er is goed zicht op Maastricht en de totale omgeving.

In het fort is een deel van de oude kamers ingericht als *static display*. Een deel van de legeringkamers is weer met de middelen van toen ingericht. Tevens is er een herdenkingsmonument voor de gevallen. Vervolgens brengt de rondleiding ons verder het fort in en kan de 120mm geschutskoepel worden bekeken. Het is een tweeloops geschutskoepel waarvan de lopen om beurten kunnen vuren. Als de ene loop vuurt wordt de andere gekanteld zodat deze volledig automatisch geladen kan worden. De *backblast* van het wapen wordt opgevangen door de gehele koepel over de speciaal daarvoor geconstrueerde lagere naar achteren te schuiven.

Na het bezichtigen van deze koepel werden we naar de toegang van de kazemat op de middengalerij gebracht die de Duitsers in de vroege ochtend van de 11e mei hebben opgeblazen om het moreel van de bemanning in het fort te breken. Hier zijn alle restant springstoffen van de desbetreffende groep tegen de deur aan gezet en vervolgens ontstoken. Van deze pantserversperring is weinig overgebleven. Na deze zoveelste Duitse actie, werd door de dienstleiding in onderling overleg besloten het fort aan de Duitsers over te geven. Een hoofdpunt van overweging was dat het fort de aan haar opgedragen taken niet meer kon uitvoeren. Het fort kon zich alleen nog maar verdedigen binnen een straal van enkele honderden meters. Inmiddels waren 21 man

Een onneembaar geacht fort in achttien minuten uitgeschakeld

Door: ELNT A.J. Roosjen, pelotonscommandant 23-Infcie

gesneuveld en telde men zeer veel zwaar gewonden. Bij de rondleiding over de bovenkant van het fort worden de kazematten, die zijn opgeblazen met de holle ladingen van 12,5 kg TNT, van buiten bekeken. De observatiekoepels en artilleriekoepels werden met 50 kg ladingen uitgeschakeld. Vanaf het fort naar de stad Maastricht kijkend is het wellicht goed geweest dat het fort snel is ingenomen want als het de stad onder vuur had genomen omdat de Duitsers daar voor de Maasbruggen stonden, zou er weinig van de oude stad zijn overgebleven.

Het fort is gebouwd in een 65 m hoge mergelheuvel en bestaat grofweg uit een driehoek met een basis van 750 meter en een hoogte van 950 meter. De oppervlakte op de top van het fort is ongeveer 45 hectare, de totale grondoppervlakte van het fort op bodemniveau is 75 hectare. In die tijd betekende dat de ronde van de officier van de wacht drieëneenhalf uur duurde door de vele kilometers aan gangen en dat de *runner* vanaf de wacht tot het andere einde van het complex achttien minuten aan het rennen was. Binnen het fort bevindt zich op de begane grond een complete kazerne voor 1322 militairen gelegerd naar rang en stand, een elektriciteitscentrale (860 KVA), een hospitaal met operatiekamer, et cetera. Op de 21 meter hoger gelegen middengalerij bevinden zich de munitiemagazijnen, de munitieliften en trappenhuisen naar de geschutskoepels en kazematten. De bewapening bestaat uit een koepel met twee kanonnen van 120 mm, twee koepels met ieder twee kanonnen van 75 mm en vier kazematten met elk drie kanonnen van 75 mm (alle drie de koepels konden volledig 360 graden vuur uitbrengen. Beide koepels (geschikt voor een 75 mm kanon) zijn hefkoepels die een halve meter omhoog komen om te kunnen vuren). Rond het fort ligt een anti-tankgracht, die versterkt was met anti-tankversperringen, prikkeldraad en mijnevelden. Een deel van de omgeving was inundatiegebied en aan de oostelijke kant is de 65 m hoge wand aan het Albertkanaal.

In de anti-tankgracht en langs het Albertkanaal bevinden zich acht verdedigings-kazematten. Deze zijn aan alle zijden uitgerust met 60 mm anti-tankgeschut en mitrailleurs. Boven op het fort, in de driehoek, was een open vlakte waar geen versperringen van betekenis waren. Wel waren daar twee grote mitrailleurkazematten gesitueerd die het bovenvlak moesten beschermen.

Het plan van de Duitsers om het fort in te nemen was een gedurfd maar zeer goed plan. In de verkenning was gebleken dat er op het fort geen mijnen of hindernissen waren omdat verkenningsvliegtuigen de bemanning van het fort hadden zien sporten op de grote open vlakte. Hierdoor konden de Duitsers hun plan, om met zweefvliegtuigen te landen boven op het fort, uitvoeren. Ieder zweefvliegtuig, met aan

boord een luchtlandingseenheid, had een eigen specifiek doel op het fort. De kazematten, artilleriekoepels en waarnemingskoepels die van directe dreiging waren voor de oprukkende Duitse grondtroepen zouden worden vernietigd. De andere kazematten zouden alleen uitgeschakeld worden.

Dit alles gebeurde met holle ladingen (een Amerikaanse uitvinding van Professor Monroe in 1880. De eerste anti-tankwapens berustten op dit principe (Monroe effect)), de eerste keer in de geschiedenis dat dit soort explosieven werd gebruikt. Nadat de lopen en pantserplaten uit de kazematten waren geblazen, gingen de Duitsers via deze openingen de kazemat in. Eerst werden talloze handgranaten naar binnen gegooid. Eenmaal in de kazematten was men veilig voor een eventuele artilleriebeschieting van de andere forten (hetgeen ook is gebeurd) en voor de eigen Stuka-aanvallen die uren aanhielden. Dit laatste had tot doel om een Belgische tegenaanval met infanteristen onmogelijk te maken. In de eerste minuten van de aanval kwam één van de Duitse groepen zelfs in telefonisch contact met de Belgen via de interne lijnen. Deze waren hierdoor zeer verward. Binnen achttien minuten hadden de Duitsers hun primaire opdracht uitgevoerd en hun doel bereikt. De Belgen in het fort wisten op dat moment niet wat hun overkwam. Ze wisten dat ze onder aanval waren en hoorden een hoop explosies. Door de bombardementen van de duikbommenwerpers waren ook vrijwel alle telefoonverbindingen met buiten verbroken of deze werden gecontroleerd door de Duitsers, die tegelijkertijd en op dezelfde manier waren geland bij de bruggen over het Albertkanaal.

De Duitsers hadden niet de opdracht het fort binnen te dringen maar wel probeerden ze het moreel te breken van de 'opgesloten' Belgische eenheid. Een andere vervolgoopdracht was het creëren van een bres in de verdedigingsgordel van het fort om zo de eenheden van de landmacht toegang te kunnen geven om de eenheden bovenop het fort te kunnen aflossen. Na 32 uur geeft Eben-Emael zich over. Zo is een fort dat onneembaar werd geacht in een zeer korte periode ingenomen door de Duitsers. De Duitsers hebben bij deze slag voor die tijd zeer moderne materialen en gewaagde tactieken gebruikt. Achteraf hebben de Belgen ook toegegeven dat ze geen idee hadden wat er gebeurde rondom en in het fort.

De rondleiding (gegeven door korporaal van de mariniers b.d. J. A. Fiévez) neemt ongeveer een dag in beslag. Het is een zeer interessante rondleiding, waarbij men een goed beeld krijgt van de geschiedenis en de manier waarop men toen moest opereren. Deze rondleiding is voor iedereen mogelijk op afspraak of op de open dagen van het fort. Meer informatie hierover is te vinden op de website van het fort: www.fort-eben-emael.be